



Ståle Eskeland
Professor dr.juris
Institutt for offentlig rett
Universitetet i Oslo

Justismord og rettsmedisin

Rettsmedisinsk sakkyndige brukes ofte i straffesaker. Deres viktigste oppgave er å bidra til at politi, påtalemyndighet, domstol og forsvarer får et riktigst mulig bilde av medisinske spørsmål som har betydning for skyldspørsmålet.

På samme måte som grufulle kriminelle handlinger skaper et sterkt psykologisk behov for å finne og dømme den skyldige, skaper justismord – at en tiltalt blir dømt for noe vedkommende ikke har gjort – et sterkt psykologisk behov for å plassere skylden hos en bestemt aktør. Rettshistorien er full av eksempler på at rettsmedisinsk sakkyndige har tatt feil i saker som har endt med justismord. De er derfor gode kandidater for å få skylden for justismordet. Det er for eksempel ingen tvil om at feilaktige rettsmedisinske sakkyndigerklæringer var en viktig forutsetning for justismordene på Ole og Mikal Hetle, Per Liland og Fritz Moen (drapssaker) og for en rekke justismord i saker som gjelder seksuelle overgrep mot mindreårige (1). Jeg er heller ikke i tvil om at Fredrik Fasting Torgersen ble offer for et justismord da han i 1958 ble dømt til livsvarig fengsel for et seksualdrap. Sakkyndige, noen av dem rettsmedisinere, konkluderte skråsikkert med at tekniske spor knyttet ham til drapet. Retten anså sporene som avgjørende bevis for at Torgersen var skyldig. I dag vet vi at de sakkyndige, og dermed også retten, tok feil (2).

Det er nok mange årsaker til at rettsmedisinsk sakkyndige har sviktet. Det finnes neppe noe enkelt tiltak som vil kunne forbedre kvaliteten på deres arbeid på kort sikt. Etter min oppfatning må ethvert tiltak ha som overordnet mål å høye det faglige nivået til dem som blir betrodd oppgaven som retts-

medisinsk sakkyndige. Det innebærer at det må stilles grunnleggende vitenskapelige krav til måten de sakkyndiges undersøkelser gjennomføres på og til de slutninger som trekkes. Professor Torleiv Ole Rognum, vår ledende rettsmedisiner i dag, har uttrykt det slik: «... en vitenskapelig tilnærming til sakkyndighetsarbeid er nødvendig i et rettsfunn» (3). Det er neppe mulig å oppnå dette uten at rettsmedisinene blir en del av det medisinske og naturvitenskapelige fellesskapet. Det er de ikke i dag. Rettsmedisin er ingen spesialitet, og miljøene er små og spredt, til dels med bindinger til politi- og påtalemyndighet. Hareide-utvalget foreslo i 2006 at det opprettes ett uavhengig Statens rettsakkyndige institutt og begrunnet forslaget bl.a. med at «... et samlet miljø vil danne grunnlag for et bredere miljø for forskning, vitenskapelig forankring av undersøkelsesmetoder og vurdering av funn i enkelt-saker» (4). Det er et godt forslag, som hittil ikke er fulgt opp. Justisminister Knut Storberget har imidlertid vist stor interesse for sakkyndighetsspørsmål i strafferettspleien. Vi får håpe at han kanalisere interessen inn i praktisk politikk. Blir det en av godbitene i statsbudsjettet for 2009?

Full effekt av en styrket vitenskapelig-gjøring av sakkyndighetsarbeid vil man imidlertid ikke få uten at også juristene gis grunnleggende opplæring i sakkyndighetsarbeid. Det eksisterer en kulturkløft mellom medisin og naturvitenskapelig tenkning på den ene side og juristenes måte å vurdere tekniske bevis på på den annen side. 9. juni 2008 overleverte 270 forskere innenfor naturvitenskap og medisin et brev til justisministeren der de uttrykte alvorlig og velbegrunnet bekymring for dette. Henvendelsen var foranlediget av at Gjenopptakelseskommisjonen hadde gitt uttrykk for, da den avslor Torgersens fjerde begjæring om gjenopptakelse 8. desember 2006, at den ikke

behøvde å ta hensyn til vitenskapelige krav for å kunne slutte fra likhet til årsakssammenheng. De 270 forskerne inviterte justisministeren til et samarbeid for å bidra til kvalitetsheving av sakkyndighetsarbeidet i strafferettspleien. Vi får håpe at han griper anledningen. Han har ennå (27. august 2008) ikke svart (5).

Gjenopptakelseskommisjonen har på sin side rettet hard kritikk mot de 270 forskerne. I et tilsvarende svar til justisministeren 24. juni beskyldte kommisjonen forskerne for å blande seg inn i bevisvurderingen i Torgersen-saken (6, 7), til tross for at de i brevet uttrykkelig hadde sagt at det selvsagt ikke er deres oppgave. Kommisjonen burde i stedet ha hilst initiativet fra forskerne, som er enestående i norsk rettshistorie, med glede. Vi får håpe justisministeren stoler mer på egen sunn fornuft enn på Gjenopptakelseskommisjonen, som ser ut til å ha gått helt i baklås for å forsvare den uholdbare avgjørelsen om ikke å gjenoppta Torgersen-saken. Det er beklagelig – og skremmende.

Litteratur

1. Bratholm A, Eskeland S, red. Justismord og retts-sikkerhet. Oslo: Universitetsforlaget, 2008.
2. Brandtzæg P. Rettsmedisinsk sakkyndighet i Torgersensaken. En drapssak som illustrerer hvordan rettsmedisinsk sakkyndighet har villetet domstolene i 50 år. I: Brandtzæg P, Eskeland S, red. Rettsmedisinsk sakkyndighet i fortid, nåtid og fremtid. Oslo: Cappelen Akademisk, 2007.
3. Rognum TO. Ytring. Tidsskrift for strafferett 2007, nr. 2.
4. Hareide-utvalget. Rapport til politidirektøren fra DNA-prosjektet av 29. september 2006. www.pf.no/id/4415 (10.10.2008).
5. Appell til justisministeren 9. juni 2008, undertegnet av 279 professorer og forskere. www.peaceispossible.info/brevtiljustisministeren.html (9.10.2008).
6. Gjenopptakelseskommisjonens sviktende grunnlag for å avslå kravet om gjenopptakelse, av 5. september 2008. www.torgersensaken.no (10.10.2008).
7. Gjenopptakelseskommisjonen står tilbake mot 270 forskere. Aftenposten 25.6.2008.

I neste nummer:

- Tema: Antibiotika og resistens
- Rehabilitering etter kreft
- Kvaliteten på diabetes-behandlingen
- Human anaplasmosse
- Menstruell migrene
- Prostatakraft